

קונטרס

הבואה בתורה ובמשפט

ענין הבחירות
בהיבט ההלכתי

האם מבחינה הלכתית יש הכרח לגשת להצביע בבחירות
וכמו כן אם צריך להצביע דוקא למפלגה מסויימת
[תשובה הלכתית מתוך ספר שו"ת נשמע קולם ח"א חלק יורה דעה סימן ה]

בהוצאת:

ביאורים ועיונים בתורתו
וברורים אקטואליים על פי משנתו

בנשיאות מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בראשות הרה"ג שמעון ללוש שליט"א

לבירורים ועיונים בתורת מרן זיע"א ניתן לפנות
לכתובת המכון:

Kolyosef1@gmail.com

במקום צורך ניתן להתקשר למספר:

054-8531397

שאלה:	5
תשובה:	5
חלק א.	7
א. החיוב להצביע- דאורייתא או דרבנן?	7
ב. יסוד מצות "לשמוע בקול חכמים"	9
ג. דין "לקיים דעת רבותיו" בדורינו	12
חלק ב.	14
ד. גדר החיוב "להיכנע" לשופט שבימיך	14
האם בירידת הדורות מותר לנטות מהנהגת הדור?	15
שופט שבימיך - בדוקא	15
ה. החיוב להאמין ב"הנהגת ההשגחה" שע"י החכמים	22
אם מותר לנטות מההנהגה כשנראה שמנהיגי הדור מוטעים?	22
אתם - אפילו מוטעין, שוגגין, מזידין	22
המורם מכל האמור:	29
נקודה למחשבה	30

דברים אחדים;

בנסיבות הזמן והשנים החולפות, מידי כמה שנים מתקיימות בחירות עירוניות וכלליות ע"פ שיטת הממשל הדמוקרטית, שבה איש איש בדרכו פועל לשכנע את הציבור שהוא זה שיביא ברכה לעם בשלטונו, ובאמת צריך כל אחד לשאול את עצמו:

האמנם זוהי גם דעת התורה? האם באמת צריך כל אחד לפעול לפי צו מצפונו וגחמות ליבו?

והתשובה הברורה היא, לא! בהחלט לא! בעם ישראל מעולם לא תפסה השיטה הדמוקרטית מקום, ולעולם גם לא תתפוס. כל כוחו של עם ישראל הוא בביטול המחשבות האישיות כלפי מי שגדול, ובהתבטלות גמורה לתורה הקדושה ונציגיה גדולי התורה שבכל דור ודור, ואם היינו זוכים ללכת בדרכי התורה הקדושה, לא היה במקומותינו מושג של בחירות, וכבר היו דברים מעולם, אלא שלצערינו נושבות רוחות זרות במחנינו וכבר חלק מהציבור אינו 'מסתפק' באמירת ופסיקת גדולי ישראל לגבי המועמד הראוי, אלא רוצה לקיים בעצמו 'כי בשרירות ליבי אלך' ח"ו, וכבר אמרו רבותינו ופורץ גדר ישכנו נחש!

וידוע מאמר חז"ל יפתח בדורו כשמואל בדורו, ואין לנו ללכת אלא לפי השופט שבימינו, ע"פ גדולי התורה של כלל הציבור, וכבר אמרו בקהלת רבה (פ"א), "שכל מי שנתמנה פרנס על הציבור, אפילו הוא קל שבקלים, הרי הוא כאביר שבאבירים הראשונים". (ק"ו כשמדובר באבירים ממש.) וגם אם יש כמה רבנים גדולים ועצומים ככל שיהיו, אין אנו זים כמלא נימא מדברי זקני הדור שנתקבלו אצל כלל חכמי ישראל ופשטה הנהגתם והוראתם בעולם.

[וגם מה שמרבים להשתמש בכל מיני חוגים בשמו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל כאילו הם ממשיכי דרכו, אפילו שוטה גמור יבחין שדברים הללו אין בהם ממש, שהרי לא עזבנו רבינו כצאן אשר אין להם רועה, אלא הניח אחריו חכמים גדולים ונאמנים והורה לנו ללכת על פיהם, ואין לנו לסטות מדבריו ימין ושמאל].

דברים אלו ויותר מהם יתבארו בחיבור שלפניכם ויתבררו מתוך מקורות רבותינו ז"ל.

תשובה זו המובאת לפניכם נלקחה מתוך שאלות ותשובות 'נשמע קולם' חיו"ד סי' ה', אשר חלק א' נכתב בעניין הבחירות הכלליות לשנת תשע"ב, וכיום נוסף עליו חלק ב' לברר את הטעון בירור בדברים שנתעוררו כעת בנסיבות הזמן והמקרים.

ישמע חכם ויוסף לקח

ע"ה שלה אפרהימי ס"ט

מכון קול יוסף

ב"ה. נכתב בתקופת הבחירות ה'תשע"ב
וכעת שנת ה'תשע"ט נוספו אותיות ד-ה לפי מצב הדור וצורך השעה

שאלה:

האם מבחינה הלכתית יש הכרח לגשת להצביע בבחירות, וכמו כן
אם צריך להצביע דוקא למפלגה מסויימת?

תשובה:

הנה זה ידוע אשר בתוקף הגלות הלזו, כלל החוקים והמשפטים, הגזירות והתקנות, וכן שאר ההחלטות השייכים להנהגת כלל הציבור בדורנו זה, נתונים רובם ככולם בידי רוב קולות אשר בישיבת הכנסת. זוהי מציאות מוחשית, אשר ההשגחה העליונה סיבבה עלינו, ולא ניתן להתכחש לה. זאת ועוד, רוב הקולות הללו שבכנסת, תלויים בקשר אמיץ, ברוב קולות הבוחרים למי יבחרו. שלפי כמות הקולות יקבלו מספר נציגים, ויהיו יותר קולות מאותו חוג בכנסת. ומכיון שרוב החוגים והמפלגות אינם צועדים דוקא בדרכי הקדושה (בלשון המעטה), ממילא רוב התקנות וההחלטות הבאים מהם פוגעים הם בדרכי הקדושה, וממעטים הם לרוב בכבוד שמים. ולעומת זאת בחוגים והמפלגות המוצהרים כחרדים לדבר השם, המונהגים ע"י גדולי רבותינו חכמי ישראל, כלל הענין שם הוא להיפך, שהם כל מגמתם לחזק דרכי הקדושה, ולהרבות בכבוד שמים כמה שיותר. אם ע"י שדואגים לנצרכים ולשכבות החלשות כמו שהתורה מלמד אותנו, ואם ע"י שמשתדלים בחיזוק יסודות הדת וקיום המצוות הטעונים כל מיני תנאי קיום בסיסיים.

ולמעשה יש לעמוד בזה על ה' עניינים:

חלק א (נכתב שנת תשע"ב):

א. החיוב להצביע - דאורייתא או דרבנן?

ג. דין "לקיים דעת רבותיו" בדורינו

ב. יסוד מצות "לשמוע בקול חכמים"

חלק ב (נוסף שנת תשע"ט):

ד. גדר החיוב "להיכנע" לשופט שבימך

ה. בהג"ל - כשנראה שמוטעים או יותר מכך

חלק א

[נכתב בשנת תשע"ב]

א. החיוב להצביע- דאורייתא או דרבנן?

והנה בודאי הוא, שאם יש איזה כח באדם, לגרום ולסבב שיוטבו הגזירות והתקנות וכלל ההחלטות לצד הקדושה, ובכך למעט ברמיסת הדת והיהדות, ולהוסיף בתמיכת הנצרכים והחלשים, ולהרבות בכבוד שמים, הרי שחובה קדושה מוטלת עליו ללא כל צל של ספק לקום ולבחור בהם, ולחזקם, ולתמוך בהם במה שאפשר. וכדאיתא בסנהדרין (קג). "בצדקיה נמי כתיב (מלכים ב כד) ויעש הרע בעיני ה', שהיה בידו למחות ולא מיחה". ע"כ. וכתב רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג אות ע): "אף כי הוזהרנו להשתדל בהצלת חברנו ולשית עצות לעזרתם בעת צרתם, וכן כתוב (ויקרא יט, טז) לא תעמוד על דם רעך, ואמר שלמה (משלי כד, י) התרפית ביום צרה צר כְּחִכָּה, פרוש, אם יש לך כח להציל בעצה או בהשתדלות ואתה מראה את נפשך שאין בך יכולת, יקצר כחך, מדה כנגד מדה. ונאמר אחריו (פסוק יב) כי תאמר הן לא ידענו זה, הלא תוכן לבות הוא יבין, ונוצר נפשך הוא ידע, והשיב לאדם כפעלו. הנה המניעה מן ההצלה ושית עצות על העזר, הקדוש ברוך הוא יחשוב לו כפעלו". עכ"ל. ועוד כתב (שם אות קצה-ו): "החלק הששי (של כת חנפים), מי שיש בידו למחות ואינו מוחה וכו', ועל מעשה החטאים לא ילטוש עין ולא ישגיח וכו'. והנה נצטוינו לבער הרע מקרב עמנו, שנאמר (דברים יג, ו) ובערת הרע מקרבך.

ואמרו רבותינו (שבת נד:) כי מי שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפש על אנשי ביתו, יש בידו למחות באנשי עירו ואינו מוחה נתפש על אנשי עירו, יש בידו למחות בכל העולם ואינו מוחה נתפש על כל העולם, ונאמר (ויקרא כו, לז) וכשלו איש באחיו, ודרשו בו זכרונם לברכה (סנהדרין כז:) איש בעון אחיו. ואמרו (שם) כל ישראל ערבים זה לזה וכו'. החלק השביעי, הרואה את אנשי מקומו עם קשה עורף, ואומר בלבו אולי לא יקשיבו אם אדבר להם נכוחות ופי אמלא תוכחות, על כן יחשוך פיו, והנה עונו ישא, כי לא נסה וכו'. ואמרו רבותינו ז"ל וכו' אמרה מדת הדין, אף על פי שהללו צדיקים גמורים וקיימו את התורה היה להם למחות ולא מיחו וכו'. ונאמר (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח את עמיתך וכו'. עכ"ל. וכדברים אלו בארחות צדיקים (שער החניפות, החלק הששי והשביעי). וע"ע בספר חסידים (סימן ה). ופסק מרן ז"ל בשלחן ערוך (או"ח סי' שו סעיף יד), "מי ששלחו לו שהוציאו בתו מבייתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה. ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות (שהוא איסור תורה). ואם אינו רוצה, כופין אותו. ע"כ. וע"ש בב".

והרמב"ם בסה"מ (מצוה ג) כתב: "והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וכו'. וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו

הבחירות בהיבט ההלכתי

הפליגו חז"ל (שבת נ"ה): לדבר במי שיש בידו למחות ואינו מוחה, וגזרו דינו ליתפס בעון החוטאים עצמו. ובמדרש איכה אמרו היו שריה כאילים וכו', רואים דבר עבירה והופכים פניהם ממנו, אמר לו הקב"ה תבא השעה ואני אעשה להם כן, וזה פשוט כי מי שאוהב את חבריו אי אפשר לו לסבול שיראה מכים את חבריו או מחרפים אותו ובודאי שיצא לעזרתו, גם מי שאוהב שמו יתברך לא יוכל לסבול ולראות שיחללו אותו ח"ו ושיעברו על מצותיו, והוא מה שאמר שלמה (משלי כ"ה) עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם, כי אותם שמהללים רשע ברשעתו ולא יוכיחו על פניו מומו, הנה הם עוזבי התורה ומניחים אותה שתתחלל ח"ו, אך שומריה המתחזקים להחזיקה ודאי שיתגרו בם לא יוכלו להתאפק ולהחריש, ואמר הקב"ה אל איוב (איוב מ'): הפץ עברות אפך ראה כל גאה הכניעהו והדוך רשעים תחתם טמנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון, כי זהו תוקף האהבה שיוכל להראות מי שאוהב את בוראו באמת, ואומר (תהלים צ"ז): אוהבי ה' שנאו רע". עכ"ל.

יתעלה ולהאמין בו. וזה כי כשתאהב אדם וכו', כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו, הנה אתה בלא ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון סיפרי (שם) ואהבת את ה' וכו' אהבהו על הבריות כאברהם אביך, שנאמר, ואת הנפש אשר עשו בחרן וכו' שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעי' מא) אברהם אוהבי, שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו, כן אתה אהוב אותו עד שתדרוש האנשים אליו". עכ"ל. וביאר הרמח"ל במסילת ישרים (פי"ט) בענף הג' של האהבה: "שיהיה האדם מקנא לשם קדשו, שונא את משנאיו ומשתדל להכניעם במה שיוכל, כדי שתהיה עבודתו ית' נעשית וכבודו מתרבה, והוא מ"ש דוד ע"ה (תהלים קל"ט): הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים וגו'. ואלהיו אמר (מלכים א' י"ט): קנא קנאתי לה' צבאות וגו', וכבר ראינו למה זכה בעבור קנאתו לאלהיו, כמאמר הכתוב (במדבר כ"ה): תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל, וכבר

ומכאן דעת לנבון נקל שבודאי חובה קדושה על כל אדם להתאמץ ולגשת לבחור במפלגות המונהגות ע"י גדולי חכמי ישראל

שיש בזה כמה חיובים של תורה:

- א. משום מצות "אהבת ה'", ב. משום "לא תעמוד על דם רעיד", ג. "הוכח תוכיח את עמיתך", ד. "וביערת הרע מקירבך", וכמו שנתבאר כל זה בס"ד.

ב. יסוד מצות "לשמוע בקול חכמים"

ד"ת, וסמכו על מה שאמרה תורה 'אשר יורוך', וכ"ש למגדר מילתא. עכ"ל. ואף הרמב"ן שהרבה להקשות על דברי הרמב"ם, ורוח אחרת עמו בגדר הדבר, מ"מ בעיקר ביאור דברי הגמ' הנזכרת כתב: "רצה רב אויא לומר כשם שכל 'הגזרות והסייגים' של דבריהם סמוכין על לאו דלא תסור, כמו שהזכירו בפרק מי שמתו (יט:) בענין כלאים שלהם, כך המצות 'שחדשו' כגון נר חנכה סמוכין על אותו הלאו עצמו. ורב נחמן בר יצחק אמר שאין סמך באותו הלאו אלא 'לדבריהם שיש בהם עיקר בתורה' אבל 'המצות המחודשות מהן' אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. והטעם בזה ברור וכו', שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי 'פלא ממך דבר למשפט, אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, שהיא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל'. ע"כ. וממוצא דבר אתה למד, שלדברי הכל יש הכרח מן התורה לשמוע לקול חכמים ולקבל מן הזקנים בעניני התקנות והגזירות הנראות לפי שיקול דעתם לפי הזמן והשעה, להעמיד הדת על תילה ולגדור פרצות חומת היהדות. אם משום לאו דלא תסור ועשה דועשית ככל אשר יורוך, ואם משום שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

והן אמת שבתחילת הלכות ממרים (שם ה"א) כתב הרמב"ם את עיקר דבריו כלפי ביה"ד הגדול שבירושלים, וע"ע בשו"ת יחל ישראל (סי' ח). אולם מהמשך דבריו (שם הלכה ד-ה) שביאר פרטי דיני מצוה זו לזמן שבי"ד הגדול בטל, משמע שכלל

במסכת שבת (כג.) מאי מברך, מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה. והיכן צונו, רב אויא אמר (דברים יז) מלא תסור, רב נחמיה אמר (דברים לב) שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. וע"פ זה כתב הרמב"ם בספר המצוות (שורש א, דף ד:): "כל מה שאמרו חכמים לעשותנו וכל מה שהזהירו ממנו, כבר צווה משה רבינו בסיני שיצונו לקיימו, והוא אמרו על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, והזהירו מעבור בדבר מכל מה שתקנו או גזרו, ואמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ע"כ. ודבריו מתבארים יותר בהלכות ממרים, שכתב (שם פ"א): "וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן וכו'. אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה וכו', ואחד דברים וכו', ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה. הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם" וכו'. ע"כ. וכך הם דברי הרשב"א בתשובה (ח"ו סי' רנד) שכתב, "וכן הגאונים ז"ל שתקנו לגבות עכשיו ממטלטלין דיתמי לפי שראו חכמי ישראל, שכן יפה להם לישראל לפתוח דלת בפני לווה, וחכמי ישראל הם כאביהם של ישראל וחייב לשמוע להם. וגדולה מזו אמרו, שב"ד מתנין לעקור

הבחירות בהיבט ההלכתי

ואינו שומע ל'עצת' הגדולים שבדור בחכמת התורה, 'בכל אשר יורו', מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד. שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו. ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת. עכ"ל. והדבריו ברורים ומאירים, אין אחריהם עוררין.

וכן פסק הרמב"ם להדיא בהלכות סנהדרין (פכ"ד ה"ד והלאה): יש לבית דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות ולהרוג מי שאינו מחוייב מיתה, ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה, וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם הכל הוראת שעה לא שיקבע הלכה לדורות וכו', ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים ביום אחד באשקלון ולא היו שם כל דרכי הדרישה-וחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת שעה כפי מה שראה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה והעם מרננים עליו וכו', והוא שיהיה וכו'. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה ומחרפין את יולדתו בפניו. וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון וכו' ומאבד ונותן כפי מה שיראה לגדור פרצות הדת ולחזק הבדק או לקנוס וכו' שנאמר וכו'. וכן יש לדיין לנדות ולהחרים מי שאינו בן נידוי כדי לגדור פרץ כפי מה שיראה לו, והשעה צריכה לכך, ויאמר שנידהו והחרימהו על דעתו, ויפרסם חטאו ברבים. שנאמר אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה'. וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שעריו ולהשביע באלקים בעל כרחו וכו' שנאמר וכו'. וכן יש לו לכפות ידים ורגלים ולאסור בבית האסורים ולדחוף ולסחוב על הארץ שנאמר וכו'. כל אלו

המצוה שייך אף לדברי גדולי ישראל שבכל דור ודור. ויעיד עליו ריעו, הוא רבנו אהרן הלוי תלמיד הרמב"ן ז"ל בספר החינוך, שעל אף שגם הוא מבאר להדיא מצוה זו שעל בי"ד הגדול מדובר, מכל מקום דעת שפתיו ברור מללו ש'כלל' מצוה זו כוללת אף את תוקף דברי גדולי ישראל שבכל דור ודור, ושזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ובדיני המצוה פירט היאך נוהגת מצוה זו כשאין בי"ד הגדול. וזו לשון קדשו (מצוה תצה): "מצוה לשמוע מכל בית דין הגדול שיעמדו להן לישראל בכל זמן; לשמוע בקול בית דין הגדול ולעשות כל מה שיצוו אותנו בדרכי התורה, באסור ומותר וטמא וטהור וחייב ופטור, ובכל דבר שיראה להם שהוא חיזוק ותיקון בדתנו, ועל זה נאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ונכפל בסמוך לחיזוק הדבר, על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה. ואין הפרש בזה בין הדבר שיראוהו הם מדעתם, או הדבר שיציאוהו בהיקש מן ההיקשים שהתורה נדרשת בהן, או הדבר שיסכימו עליו שהוא (י)סוד התורה, או בכל ענין אחר שיראה להן שהדבר כן, על הכל אנו חייבין לשמוע להן וכו'. מדיני המצוה כגון מה שדרשו וכו', ומה שאמרו ז"ל שבזמן שבי"ד הגדול וכו' ועכשיו בעונותינו שאין שם בי"ד וכו'. וסיים, "ונוהגת מצוה זו בזמן שבית דין הגדול בירושלם, בזכרים ונקבות, שהכל מצווין לעשות כל אשר יורו. ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו, וכמו שדרשו ז"ל (ראש השנה כה:): ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, יפתח בדורו כשמואל בדורו, כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו. ועובר על זה

הדברים לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי לכך ושהשעה צריכה, ובכל יהיו מעשיו לשם שמים ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו שהרי הוא דוחה את לא תעשה של דבריהם, וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרס כבודם. אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד שכל המבזה את התורה גופו מחולל על הבריות והמכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקיה ומשפטיה. עכ"ל. וכדברים אלו פסקו הטור ומרן בשלחן ערוך (חו"מ סי' ב), וסיימו בדברי הרי"ף "ודוקא גדול הדור, או טובי העיר שהמחוס ב"ד עליהם". וכתב ע"ז הרמ"א בהגה, "וכן נוהגין בכל מקום, שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול מכין ועונשין והפקרן הפקר כפי המנהג". ע"כ.

ורבנו אהרן הלוי הוסיף עוד לבאר (בשרשי מצוה תצו), "שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין", עכ"ל. (ולהרחבת הביאור בנימוקם של יסודות אלו ותוקפם, עיין עוד בספר החינוך (בשרשי מצוה עח, תצו), ובמשך חכמה (דברים יז), והרבה בספרי מחשבת ישראל)

נמצאת למד, שכל אחד ואחד שרואה היאך רוב גדולי חכמי ישראל מנהיגי דורנו, חרדים ממש לגורל העם וצביון היהדות מחמת הבחירות העומדות על הפרק, וכ"כ נחרצים בדעתם להתאמץ ולגשת ולהצביע בבחירות, וכולם מדברים בשפה אחת ודברים אחדים "שהאשכנזים יצביעו ג', והספרדים יצביעו ש"ס", שבודאי חיוב גמור יש להשמע להוראתם ולהנחייתם

(ובודאי שאין להמנע מכך לכבוד רבו הוריו וכדומה, שהרי חיוב גמור הוא כשאר דיני התורה, מה גם שהוא מקעקע חומת היהדות, ובפרט אחר הדין הידוע שבדבר שאינו שייך לטובתם או רעתם האישית מעיקר הדין אין בו משום כיבוד הורים. ודי בזה)

וחיוב זה הוא מעקרי הדת

וכל אמונת ישראל וצביון האומה הקדושה תלוי בו

הבחירות בהיבט ההלכתי

ג. דין "לקיים דעת רבותיו" בדורינו

הבהירה לכל העולם כולו. מהם יתד ומהם פינה לכל פוסק ולכל דיין ומורה הוראות בישראל, וממילא הוא רבן האמיתי של כל בית ישראל, ראש כל בני הגולה בפועל ממש.

ונסתפק במעט אשר נזכר בספר הכולל עין יצחק (ח"ג עמ' שיד). זה יצא ראשונה, מ"ש הרה"ג ר' בנימין זילבר זצ"ל בשו"ת אז נדברו ח"ו (סי' סח בהערה, עמ' קכא): "ובפרט שהראשון לציון הגאון רבי עובדיה יוסף שהוא בבחינת מרא דאתרא פסק וכו'. מי יעשה את ההיפך. ע"ש. וכ"כ עוד בהשמטות שם (עמ' קנו): וכבר גיליתי את דעתי שבענין כזה שבדאי הספרדים צריכים לקבל עליהם פסקי הגאון רבנו עובדיה יוסף שליט"א. ע"כ. והו"ד בשו"ת שערי ציון (להרה"ג ציון בוארון, סי' יג) וכתב: ולכן לענין מעשה תפסנו כדב"ק [של מרן שליט"א]. ע"ש. גם הגאון רבי מכלוף אביחצירא זצ"ל בשו"ת יפה שעה (אורח חיים סימן יא) כתב "דהרצה שלא לברך יכול לסמוך על דברי הגאון יביע אומר, ולא יקרא שנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, דמכריע הוא את כולם. ע"כ. והגאון רבי יצחק חזן זצ"ל בשו"ת יחוה דעת שלו (חלק ב' אורח חיים סימן לא) כתב: "וביביע אומר האריך הרבה כדרכו בקודש וכו', והרי לך עמוד חזק וגאון בהלכה כבוד מוהר"ר וכו' לסמוך עליו שהוא הפוסק האחרון בימינו, שעליו אנו נשענים וכו'. ע"כ. עוד נזכר מדברי הגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמש ומגן ח"ג (או"ח סימן ז') שכתב בזה"ל: והנה המרא דאתרא כיום בכל ארץ ישראל הוא הראש"ל פאר

שולחן ערוך (יו"ד סי' רמב ס"ל) כל אלו הדברים שצריך לכבד בהם את רבו, לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו, אם מקרא מקרא אם משנה משנה אם גמרא גמרא. הגה, ובימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. ב"י בשם מהר"ק (שורש ק"ע, קס"ט). ע"כ. עוד שם (בסעיף א והלאה) פסק: חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו. כל החולק על רבו, כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו, כעושה עם השכינה. וכל המתרעם עליו, כאילו מתרעם על השכינה. וכל המהרהר אחר רבו, כמהרהר אחר השכינה. לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום כדרך שאר העם, אלא וכו'. ולא ישב במקומו, ולא יכריע דבריו בפניו (אפילו שמכריע כדברי רבו), ולא יסתור דבריו. אבידת אביו ואבידת רבו (המובהק), אבידת רבו קודמת. ואם היה אביו שקול כנגד רבו, אבידת אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאים משאוי, מניח של רבו ואח"כ מניח של אביו. ע"כ.

והנה מי לנו רב מובהק יותר בדורנו מאשר מרן היביע אומר (יצ"ו) זיע"א, אשר לא זו בלבד שרוב חכמתו בדרכי פסק ההלכה והעיון הישר מאתו קיבלנו, מפיו ומפי כתביו הרבים המאירים פני תבל, עוד בה שאף כל רבותינו חכמי ישראל שבדורנו עונים ואומרים, שעיקרי חכמתם ויסוד דרכם בעיון הישר לפסק ההלכה, מתורתו ינקו וממימיו שתו, וכולם כאחד עונים ואומרים, שספריו הן הם אבן השתיה שממנה הושתתה ההלכה

הדור, הגר"ע יוסף, אשר שמעו הולך בכל ארץ ישראל וכל העם מקצה ישמעו לו. וגם בכוחו הגדול לדבר עם ק"ק בית אל ת"ו בדברי נועם. שעל ידם באה התקלה הזאת, ועל ידי כן יחזרו למנהג המקובלים הראשונים לעשות בצינעא. ותבא מצוה זאת על ידו. ותהיה לו לזכר עולם, וגם יש לו בזה מעט אחריות, כיון שהוא היחיד בדור שיכול לתקן. עכ"ד. ועוד כתב בשו"ת שמש ומגן ח"ד (עמ' קפח): שהוא יחיד בדורו ובדורות הקדומים לו, אשר גדלו המלך ונישאו וכו', וכמעט אין לך שום ענין קטן או גדול מחלקי השלחן ערוך שלא נמצא בספריו, וטורחים לעמוד על דעתו של גדול הדור, באופן שתורתו בספריו יביע אומר מפורסמת ומכרזת עליו בכל עולם התורה וכו', וכל חכמי התורה לומדים בספריו, ולא כל אדם זוכה לזה, אם לא מי אהבו ה', וחננו שכל טוב ובריא, ומוח חריף ובקי, ומסירות גוף ונפש ושקידה עצומה על התורה הקדושה, כמו גדול הדור שלנו, הוא שיכול להגיע לזה וכו', שכל מעשיו ותורתו לשם שמים לעשות רצון קונו וכו', וזהו גדול הדור שלנו שהוא חי בעוה"ב, כי אינו מתעסק כי אם בעניני עוה"ב, וברוך ה' השמחה גדולה במעונו שזכינו בימינו לגדול הדור כזה, ונתקיים בו אשרי מי שעמלו בתורה, על פי מה שאמרו, ואת עמלינו אלו הבנים, כולם ברורים, ענפים הדומים לאביהם הקדוש, מחברי ספרים יקרים. ע"כ. ואין צריך לטרוח ולהביא ראיות וסימוכין על היחס אשר מייחסים אליו הראשונים לציון נשיאי ישראל, ושאר חכמי וצדיקי דורנו אשר חיים עימנו היום, שהרי אנו כבר זוכים לשמוע מפי קודשם בטהרת דברתם על גאון עוזנו מרן היביע אומר (יצ"ו) זיע"א, מתוך רוממות עליונה וחיבה עמוקה, כלפי נוראות גדולתו המופלאה בכלל, ודמותו כמנהיג ישראל, רועה נאמן, משה רבנו של הדור בפרט. והכל כפשוטו וכמדרשו. והדברים ידועים ומפורסמים.

ואחר כל הדברים האלה, אין עוד שום ספק שבעולם, שכל אחד ואחד שיודע מחרדתם ונחישותם של גדולי דורנו ובראשם מרן פאר הדור בענין הבחירות, מוטלת עליו חובה גמורה לשנס מותניו, ולהתאמץ לגשת אל הבחירות, ולבחור כהוראת מרן היביע אומר (יצ"ו) זיע"א, "האשכנזים ג' והספרדים ש"ס". ואין רשות להשמט ולהמלט מהוראה זו בשום פנים

חלק ב

[מכאן נוסף בחודש כסלו תשע"ט]

[אף שכמה מן הציטוטים דלהלן יראה בהם כפילות, אולם
הבאנום כך לשלימות הבנת הענין במקומו בלי להסתמך
על המבואר לעיל או להלן]

ד. גדר החיוב "להיכנע" לשופט שבימין

וברוך ה' אשר לא עזב חסדיו
המרוצים מעימנו, וקיימו וקיבלו עליהם זקני
הדור להמשיך את ההנהגה בס"ד, כפי חפצו
ומגמת חיו של רבנו הגדול זיע"א בהמשכת
ההנהגה והמורשת ביד רמה וביתר שאת,
כאשר היה באומנה אתו, ולא זו אף זו שעשו
מעשה בשעתו והעמידו לנשיא בראשם את
הכהן הגדול מאחיו, זקן ויושב בישיבה, חכם
עם איש שיבה, ודעתם ולבם תדיר על הכלל
ישראל להמשיך לישא על כפיים בנאמנות
את העם מבקשי ה', הצמאים ומייחלים
להנהגה ולמורשת, לרעותם ולהשקותם
במים זכים וטהורים, על משכנות הרועים, מה
שינקו ודלו מאת זקני הדורות הקודמים
מעתיקי השמועה וההנהגה המסורה, ועל
צבא תהילתם מרן רבנו הגדול זיע"א אביר
הרועים, אשר ממנו תוצאות חיים.

והנה בתוך כל התלאה, מאז הלקח
ארון האלקים, היה מקום למצא פתח לעורר
אי אלו חששות בדבר הנהגת עם הקודש,
וכמו שכבר דשו בכמה מהם רבים מבין
ההמונים, ונמשכו בזה ולו במעט אף כמה
ת"ח. ולכן ראינו כמו הכרח לברר בסייעתא
דשמיא דעת רבותינו ז"ל מדורי דורות, היאך
דנו באלו החששות.

והנה כל הנכתב לעיל הוא ממה
שעמדתי לברר בשעתו בס"ד, כאשר עדיין לא
שקעה שמשו של מרן רבנו הגדול זיע"א, והיה
נמצא אתנו עמנו בינותינו, כשאנו נהנים מזיו
פניו, לאור באור החיים.

אולם עתה, זה כמה שנים מאז שעלה
ונתעלה רוח אפינו הרועה הנאמן לגנזי
מרומים בישיבה של מעלה, וכל בית ישראל
בוכים את השריפה, וכל גדולי הדור עומדים
ואומרים אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, אוי לה
לספינה שאבד קברניטה, רואים את חלל
ההנהגה וכואבים את האבדן.

ומאז הותירה לנו ההשגחה העליונה
את הנהגת הדור בידי זקני הדור שלנו, ובעיקר
אותם שהיו קרובים אליו ורואים הנהגתו,
ובחר בהם הוא בעצמו מזה עשרות בשנים
להיות יושבים עמו להיוועץ יחדיו בהנהגת
הדור והשעה, והיו שוקלים ודנים יחדיו עד
שנותיו האחרונות ממש בכל שטחי ההנהגה
התורניים והכלל חברתיים, לאור ההשקפות
הטהורות שנחלו וינקו מזקני הדורות שקדמו
להם, ולנוכח ההיכרות שלהם עם המורכבות
הכה גדולה של ההתנהלות התורנית והכלל
חברתית, בשל מכלול רבדי העם
והאוכלוסיה, בארץ ובתפוצות.

שאלה:

האם בירידת הדורות מותר לנטות מהנהגת הדור?

וכן לחילופין שמא תינתן בידינו הבחירה לסלול דרך אחרת מדרך הנהגתם, אשר נראית בעינינו ובעיני ת"ח גדולים אחרים, מאוד נכונה או נצרכת לפי הדור והשעה, אף בלי לקבל את הסכמתם וברכתם ותמיכתם של העומדים כיום בראש ההנהגה, כי אם על דעת עצמנו ועל דעת אותם ת"ח גדולים אחרים שחושבים כמונו ומסתיעים בנו.

והנה נציגה נא בזאת את דברי רבותינו ז"ל, שכבר צפו ברוח קדשם ואף הכירו מצבים בעם ישראל שבהם התעוררו חששות הללו מכל מיני גורמים.

וראשית היה מקום לשאול, דהן אמת שכל זמן שהיה מרן רבנו הגדול זיע"א קיים, ודכוותיה בדורות קודמים, היה ידוע ביניהם שיש הנהגה בהירה וברורה, כעמוד אש וענן לפני המחנה לילה ויום, אולם כעת חיה שמא לא נוכל לומר על חכם מחכמי ישראל העומדים כיום בראש ההנהגה שאכן הגיע לאותם מימדים של מנהיגי ישראל שהיו בזמנים ההם, מצד היקף גאונותם בתורה ובהנהגה, ולכן יש לחוש, שמא עלינו להיות עירניים יותר ולעשות הנראה בעינינו בדבר שאנו חוששים שאין הצדק עם דרך הנהגתם, וכ"ש כאשר אנו או ת"ח גדולים אחרים בטוחים שאכן אינם צודקים בדרך הנהגתם.

שופט שבימין - בדוקא

מזקני הדורות הקודמים, הן מצד גאונותם בתורה, והן מצד צידקותם וחסידותם לפני בוראם.

ועוד שם במדרש דברים שמבהילים את הרעיון: אמר רבי יוחנן, כתיב (שמואל א-א, פ"ב פס' ו-יא), ולהבנת הענין נביא הפסוקים בשלימותם): ויאמר שמואל אל העם, "ה' אשר עשה את משה ואת אהרן", ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים וכו'. כאשר בא יעקב מצרים, ויזעקו אבותיכם אל ה', וישלח ה' את משה ואת אהרן ויציאו את אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה. וישכחו את ה' אלקיהם, וימכור אותם ביד סיסרא וכו', ויזעקו אל ה' ויאמרו חטאנו וכו', וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח

וכך דרשו חכמים בקהלת רבה (פרשה א) על הפסוק דור הולך ודור בא (קהלת א ד): ר' אבא בר כהנא ואמרי לה בשם ר' אדא בר חוניא, יהיה בעיניך דור שבא כדור שהלך. שלא תאמר "אילו היה ר' עקיבא קיים הייתי קורא לפניו", "אילו היו ר' זירא ור' יוחנן קיימין הייתי שונה לפניהם", אלא "דור שבא בימין וחכם שבימין, כדור שהלך וחכמים הראשונים שהיו לפניך". ע"כ.

הא למדת, שזקני הדור אשר בימין, הרי הם צריכים להיות נחשבים בעיניך כרבותיך, ממש באותו אופן שהיית מחשיב את זקני הדורות הקודמים לרבותיך, לינק מהם תורה ודעת, ולקבל מהם הנהגה ומרות. על אף שנראה ברור לכולם שהם חלוקים במדרגתם

הבחירות בהיבט ההלכתי

השנה (כה.), באו שנים (להעיד על מולד הלבנה) ואמרו ראינוהו בזמנו וכו', וקבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הורכנס עדי שקר הן וכו', אמר לו רבי יהושע (לר' דוסא) רואה אני את דבריך. שלח לו רבן גמליאל (לר' יהושע) גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך. בא לו (ר' יהושע) אצל רבי דוסא בן הורכנס (שכמותו סבר, ושח לו את מצבו מול בקשת רבן גמליאל), אמר לו (ר' דוסא) **"אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו"**. שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמוותן של זקנים, אלא ללמד **"שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה"**. נטל מקלו ומעוטי בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונך. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי. ע"כ.

ובגמ' (שם) מבואר עוד דתנו רבנן, למה לא נתפרשו שמוותם של זקנים הללו, שלא יאמר אדם, פלוני כמושה ואהרן (בתמיה, וכן להלן), פלוני כנדב ואביהוא, פלוני כאלדד ומידד. ופרש"י **"שלא יאמר אדם על בית דין שבימיו, וכי פלוני ופלוני כמושה ואהרן שאשמע לו"** (בתמיה). עכשיו שלא נתפרשו אמור לו, אם אינו כמושה ואהרן הרי הוא כאחד משאר זקנים, שאינך יודע מי הם. ע"כ.

וממשיכה הגמ' שם, ואומר (שמואל א, יב ו-יא), ויאמר שמואל אל העם, ה'

ואת שמואל", ויצל אתכם מיד אויביכם מסביב ותשבו בטח. (עד כאן מספר שמואל), ומבאר רבי יוחנן במדרש, ירובעל זה גדעון, בדן זה שמשון, יפתח כמשמעו. וכת"ב, משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. שקל הכתוב **"שלשה קלי עולם"** (ירובעל בדן ויפתח), עם **"שלשה גדולי עולם"** (משה אהרן ושמואל. שעל כל ששת המנהיגים הנזכרים, כתב באותה מטבע **"וישלח ה'")**, ללמדך **"שבית דינו של ירובעל גדול וחשוב לפני הקב"ה כבית דינו של משה"**, **"ובית דינו של שמשון כבית דינו של אהרן"**, **"ובית דינו של יפתח כבית דינו של שמואל"**. ללמדך **"שכל מי שנתמנה פרנס על הציבור אפילו הוא קל שבקלים, הרי הוא כאביר שבאבירים הראשונים"**, שנאמר (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו'. ע"כ.

הרי לנו דברים חדים וברורים, ומאירים כספירים, שאפילו היתה מציאות כזו, שמנהיגי הדור וזקניו, ביחס למנהיגי זקני הדורות הקודמים, היו נחשבים כמו קלים שבקלים, ביחס לאבירים שבאבירים, עדיין "בית דינם גדול לפני הקב"ה, ונחשב לפני הקב"ה, כמו בתי דיניהם של משה אהרן ושמואל". כלומר, שהוראותיהם של זקני הדור ומנהיגי כלפי הכלל, ומרות הנהגתם, יש להם חשיבות וערך עליון לפני הקב"ה, בשווה ממש, כמו חשיבות הוראותיהם ומרות הנהגתם של משה אהרן ושמואל בשעתם. (וכ"ש כשמדובר במנהיגים שכל חייהם תורה ועבודת ה').

ובאמת שדברים אלו נתבארו בתלמוד (בקיצור יותר), דתנן במסכת ראש

ואיכא למידק, דאם המצב המתוקן הוא שקטנים ישמעו לגדולים, א"כ למה אשרי הדור שגדולים נשמעים לקטנים, הרי זה עצמו היפך המצב המתוקן, ומה תועלת בזה שיהיה ק"ו שקטנים ישמעו לגדולים, הרי הקלקול גדול יותר שבינתיים גדולים נשמעים לקטנים. ועוד, אדרבא הקטנים יכולים ללמוד מזה להיפך, שאין להם לשמוע לגדולים כשהם חושבים שהם צודקים, אלא הגדולים צריכים לשמוע להם, כפי שהם רואים בעיניהם שהגדולים נשמעים לקטנים.

אולם נראה לבאר בזה בפשיטות דקאי על מי שנתמנה פרנס על הציבור כמבואר קודם לכן בגמ', ודומיא דרבן גמליאל שנתמנה לנשיא, ולכן אף שר' יהושע היה אב בית דין והיה רבו בחכמה שלימדו תורה ברבים, אולם קיבל מרות הנהגתו של הנשיא תלמידו, ונעשה לו כתלמיד שמציית להוראתו, מאחר שנתמנה פרנס על הציבור ע"י חכמי ישראל שבאותו הדור.

ומכאן יעשו הקטנים ק"ו בעצמם, ומה אם הגדולים מבטלים דעתם והנהגתם כלפי הנהגת הכלל, אף שהעומדים בראש ההנהגה הם קטנים מהם ונחשבים תלמידיהם בחכמה, ובכל זאת אותם גדולים מצייתים להוראתם של תלמידיהם אחר שתלמידיהם נתמנו לעמוד בראש ההנהגה, ק"ו אותם שבאמת קטנים מהעומדים בראש ההנהגה, בודאי שיקבלו מרות ההנהגה ויצייתו להוראתם של החכמים שנתקבלו על הציבור שנתמנו להנהגה ע"י כלל החכמים.

אשר עשה את משה ואת אהרן, ואומר וישלח ה' את ירבעל ואת בדת ואת יפתח ואת שמואל. ירבעל זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירבעל שעשה מריבה עם הבעל. בדת זה שמשון, ולמה נקרא שמו בדת דאתי מדן. יפתח כמשמעו. ואומר, משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. **"שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם", לומר לך, ירבעל בדורו כמשה בדורו, בדת בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו. ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור, הרי הוא "כאביר שבאבירים".**

ואומר (דברים יז ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם. וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו, הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו (הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימך. רש"י). ואומר (קהלת ז י), אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ע"כ.

ומסיימת שם הגמ' ביסוד נפלא, דתנו רבנן, כיון שראה אותו (ר' גמליאל את ר' יהושע שנכנע ובא אף ביוה"כ שלפי חשבוננו), עמד מכסאו ונשקו על ראשו, אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי, רבי שלמדתני תורה ברבים, ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד. **"אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, קל וחומר קטנים לגדולים".** ופריך, קל וחומר (בתמיה), חיובא הוא, אלא **"מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים, נושאים קטנים קל וחומר בעצמן".** ע"כ.

הבחירות בהיבט ההלכתי

לו ולרבי דוסא חברו (שסבר כמותו בעיקר ההלכה כנ"ל), שהכניעה להנהגת הדור מכרעת יותר, וחשובה אצל נותן התורה יותר מחילול יום הכיפורים, שמחמת כן ציוה אותנו בתורתו לסור למשמעתם של מנהיגי הדור אף כאשר ברור לנו שאנו עושים איסור מוחלט לפי דעתנו (וכדברי הרמב"ן להלן).

[עוד מבואר כאן באופן חד וברור, שכניעת ר' יהושע לא היתה "לפסק ההלכתי של בית דין", שלזה היה מספיק שלא לחלל את יוה"כ שלפי חשבוננו של ר"ג, אבל לא היה צריך גם לחלל את יוה"כ שלפי החשבון של עצמו, אלא הכניעה היתה לציווי העצמי שהחליט מדעתו רבן גמליאל לדרוש מרבי יהושע אך ורק מכח התמנותו למנהיג, ולא מכח ההלכה. ואעפ"כ לא ראה בזה ר' יהושע שיקול לומר שזה כבר אינו מענין הנהגת הדור שצריך לסור למשמעתו, וכיוצא באלו השיקולים. ואתה דע לך.]

ונראה לבאר את ההגיון שיש בכל החידושים המפליאים הללו שהובאו במדרש ובגמ' הנ"ל, ע"פ דברי ספר החינוך (מצוה תצה, הובא לעיל אות ב), שכתב ז"ל: ובכלל המצוה (של ושמרת לעשות ככל אשר יורוך), גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו, וכמו שדרשו ז"ל (ראש השנה כה:): ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, יפתח בדורו כשמואל בדורו, כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו. ומי שעובר על זה ואינו שומע ל"עצת" הגדולים שבדור בחכמת התורה, בכל אשר יורו, מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד. "שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו", "ידוע

ויש להתעורר שכניעת רבי יהושע לרבן גמליאל היתה בענין הלכה, כשרבי יהושע בטוח שרבן גמליאל טועה בהלכה, ובטוח שמה שגזר עליו לבא אליו הוא חילול גמור של יום הכיפורים, ורבי יהושע היה חברו של ר"ג והיו שניהם מתלמידי ריב"ז, ומגדולי חכמי הדור, ונתמנה רבי יהושע לאב בית הדין של דורו לצד מינויו של ר"ג לנשיא דורו, ומהגמ' הנ"ל מתבאר להדיא שהיה רבי יהושע גדול ממנו בחכמה.

ולכן לכאורה יש לתמוה, וכי כל חכם מחכמי הדור מחוייב לנהוג בענייני הלכה להקל כדעת חברו החכם שנתמנה להנהגת הדור, וכ"ש כאשר לשיטתו הדבר מוחלט לאיסור, וסבור שבודאי חברו שנתמנה טועה בדין.

אלא ודאי שכניעת רבי יהושע כאן לא היתה לדעתו ההלכתית של רבן גמליאל בלבד, ואם לא שהיה גוזר עליו לחלל את יוה"כ שלפי חשבוננו, מסתמא היה ר' יהושע מקיים את יוה"כ שלפי חשבוננו כדת וכדין. (וכפי המשמעות הפשוטה של הסוגיא, שדוקא אחר הציווי האישי שגזר עליו הלך ונמלך ברבי דוסא.)

ורק מחמת שרבן גמליאל השתמש בכח הנהגתו כנשיא, בזה שגזר על ר' יהושע לבא אצלו ביוה"כ שלפי חשבוננו, כך שאם לא היה ר' יהושע בא אליו כציוויו, נמצא שהיה ממאן ומורד בהנהגת הדור, שהיא באותה שעה ביד רבן גמליאל שנתמנה לנשיא, לכן ר' יהושע היה מוכרח לעשות מעשה ולבא אליו אף ביום הכיפורים שחל לפי חשבוננו, שהוא בעיני עצמו מחלל בידים את יום הכיפורים בוודאות מוחלטת. ואעפ"כ היה פשוט וברור

ההם", מלמד "שהשופט שבדורך", הרי הוא בזמנו, "כשופט שהיה בימים הראשונים". וכן הוא אומר (קהלת ז) "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה", ארשב"ל, אין לך לשמוע אלא שופט שבדורך. עד כאן.

וגם כאן אנו מוצאים שכבר שלמה המלך החכם מכל האדם ראה את הטענה הזו שיכולה להיות במשך הדורות, ועמד והזהיר באמרו "אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה", ורצונו לומר, אל תחלש ותאמר שבדורות עברו היו אילנות גדולים להישען עליהם, והיה מקום להנהגה, משא"כ בדורות הללו. לא כי אלא "אין לך אלא שופט שבדורך", לדור שלך לא יתאימו מספיק אלא דוקא זקני הדור שלך, ודוקא הם האילנות הגדולים עבור הדור שלך להישען עליהם.

וכאן מוסיף לנו המדרש חידוש פלאי עד מאוד, בזה"ל: א"ר ברכיה כתיב (דברי הימים א יב) ויהוידע הנגיד לאהרן, וכי יהוידע היה נגיד לאהרן, אלא "אילו היה אהרן קיים בדורו של יהוידע, יהוידע היה גדול ממנו בשעתו". אמר ר' סימאי כתיב (שם א ו) ואהרן ובניו מקטירים על מזבח העולה וגו', וכי אהרן ובניו קיימים, והלא צדוק ובניו היו, אלא "ללמדך שאילו היה אהרן ובניו קיימים, צדוק היה גדול מהם בשעתו" וכו'. ורבנן מייתי לה מן הכא (עזרא ז), בן אבישוע בן פנחס בן אלעזר וגו', הוא עזרא עלה מבבל, אלא "אילו היה אהרן קיים היה עזרא גדול ממנו בשעתו".

והדברים מפליאים ביותר, דלא רק שלא תאמר אילו היו הזקנים והמנהיגים

הדבר לכל מי שיש בו דעת". עכ"ל. ועוד הוסיף לבאר בזה להלן (מצוה תצו) וז"ל: אין ראוי לנו לחלוק עליהם וכו', ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, "שבזה יהיה חורבן הדת, וחלוק לב העם, והפסד האומה לגמרי". ו"מפני ענינים אלה" נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל. עכ"ל. נמצינו למדים, שטעם הדבר שהנהגת כלל ישראל ע"י חכמי הדור שנתמנו לכך, כ"כ גדולה וחשובה אצל הקב"ה, מפני שבלעדי מרות ההנהגה של העם ע"י הזקנים שנתמנו ונתייעדו לכך, חלילה היה נגרם ממילא חורבן הדת, וחלוק לב העם, והפסד האומה לגמרי חלילה וחס. ומאידך "מרות ההנהגה" של העם ע"י הזקנים שנתמנו ונתייעדו לכך, "הוא העמוד החזק שהתורה נשענת בו", ושדבר זה מובן באופן ברור לכל מי שיש בו דעת.

וזהו שכתב גם הרשב"א בתשובה ח"ו (סי' רנד) בתוקף הצווי לקבל מן הזקנים, וז"ל: וחכמי ישראל הם כאביהם של ישראל וחייב לשמוע להם, וגדולה מזו אמרו, שב"ד מתנין לעקור דין תורה, וסמכו על מה שאמרה תורה 'אשר יורוך', וכ"ש למגדר מילתא. עכ"ל. והרמב"ן בהשגותיו לסה"מ (שורש א) נמי כתב: והטעם בזה ברור וכו', שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט, אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, "שהיא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל". עכ"ל.

עוד יש במדרש (קהלת רבה שם) וז"ל: אין לי אלא שופט שבדורך, שופט שאינו בדורך מניין, מה ת"ל ואל השופט "אשר יהיה בימים

הבחירות בהיבט ההלכתי

נקרא שמש שמאיר להבא אחריו בדור
שאחריו, וכן הוא עד עתה, "והוא לטובת כל
דור ודור", שכפי כח המקבל שבדור כן הוא
דורשיו, "שאי אפשר שיקבל מאור שהוא
גדול יותר מכח שכלו", וכמ"ש וירא אלהים
את האור כי טוב ויבדל, ופירש"י שראה שאין
העולם כדאי וגנוז לצדיקים, ע"כ. וע"ש עוד.

ויש לבאר ע"פ זה, שבאמת כל מנהיג הוא גם
בבחינת חמה וגם בבחינת לבנה, דכלפי
הדור הקודם הוא בבחינת לבנה, שמהם קיבל
כמו שהלבנה מקבלת מהחמה. אך כלפי דורו
הוא בבחינת חמה, שלדורו מעניק ומשפיע
כחמה. ואדרבא, מנהיגי הדור הקודם במדת
מה לא היו מתאימים להנהיג את הדור הבא,
דלפי רום דרגתם, וההנהגה הנמשכת מהם
לפי ערכם, אין הדור מכוון ומוכשר לקבל
הנהגתם, ודוקא ההנהגה שע"י מנהיגי הדור
הבא, היא המתאימה והמכוונת בדיוק לפי
יכולת בני אותו הדור לקבל, כפי צורכיו ומצבו.
וזו היא גופא מפלאי ההשגחה של השי"ת על
עם הקודש, שמתאמת את ההנהגה וחכמיה
לפי אופי הדור, וכפי יכולת קבלתם.

הראשונים קיימים, היו הוראותיהם נכונות
והיתה שייכת הנהגה טובה וראויה, שהרי כבר
נאמר ואל השופט אשר יהיה בימים ההם,
שאינן לך אלא שופט שבדורך, וכנ"ל. אלא
כאן נתחדש הרבה יותר, דאף אם כן היית יכול
להביא את אותם זקנים ומנהיגים הראשונים
להנהיג את הדור שלך, היה עדיף לך להשאיר
את חכמי ומנהיגי הדור שלך, שלענין הנהגת
הדור שלך, חכמי הדור שלך ומנהיגיו גדולים
(כלומר מתאימים) יותר מחכמי ומנהיגי
הדורות הקודמים.

וגם בזה אם ננסה לעמוד על טעם הדבר,
אפשר שהדברים מגיעים למ"ש הגאון
בעל ההפלאה (בהקדמתו למס' כתובות),
שכתב לבאר, דע"י שורש נשמתו, התורה
מושפעת עלינו זה מזה ממש רבינו ע"ה עד
שמגיע אלינו, ואמנם אמרו חז"ל פני משה
כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, וכן בכל דור
ודור, ונאמר וזרח השמש ובא השמש, משום
דאין דומה שמשו של המקבל לשמשו של
המשפיע, כמשה ויהושע, ואף לאחר זריחתו
מכל מקום נקרא בא השמש, אלא שהשני

- וזאת תורת העולה מכל דברי רבותינו הנ"ל, כמה יסודות מהותיים בצביון ההנהגה של עם ישראל:
- א. זקני הדור שבימיך, צריכים להיחשב בעיניך כרבותיך, ממש כפי שהיית מחשיב את זקני הדורות הקודמים לרבותיך, לינק מהם תורה ודעת ולקבל מהם הנהגה ומרות.
- ב. אפילו בדור שמנהיגיו וזקניו נחשבים לקלים כלפי מנהיגי זקני דורות קודמים שנחשבים לאבירים, עדיין הוראותיהם ומרות הנהגתם של הקלים בדורם מוכרחים לצביון הבסיסי של האומה, וחשובים לפני הקב"ה בשווה ממש לחשיבות הוראותיהם ומרות הנהגתם של האבירים מנהיגי זקני דורות הקודמים בדורותיהם. (וא"כ כ"ש כשהמנהיגים כל חייהם תורה ועבודה ה').
- ג. להנהגת הדור שלך דוקא זקני הדור שלך הם אלו שיתאימו כראוי, ודוקא הם האילנות הגדולים עבור הדור שלך להישען עליהם.
- ד. אף אילו היה אפשר להביא את זקני ומנהיגי דורות הקודמים להנהיג את דורנו, היה עדיף להשאיר את חכמי ומנהיגי דורנו, שלענין הנהגתו, חכמי דורנו ומנהיגיו גדולים (כלומר מתאימים) יותר מחכמי ומנהיגי הדורות הקודמים.
- [וככל דברי המדרשים הללו (שבקהלת רבה פ"א הנ"ל), כן הוא גם בילקוט שמעוני שופטים (רמז תתקיא), ושמואל (א רמז קיד), ובגמרא ר"ה (כה:), ומאירי שם, וכ"ה בתוספתא שם (פ"א). ע"ש.]
- ובזה יצאנו ידי חובתנו לסלק החשש הנזכר "שמא לא נוכל לומר על חכם, הנמנה בין חכמי ישראל העומדים כיום בראש ההנהגה, שאכן הגיע לאותם מימדים של מנהיגי ישראל שהיו בזמנים ההם, מצד היקף גאונותם בתורה ובהנהגה, ולכן שמא עלינו להיות עירניים יותר" וכו' וככל הנ"ל.
- דמעתה פשוט וברור רצונו של נותן התורה, שחפץ דוקא במרות ההנהגה עבור צביון האומה וקיום הדת על תילה, ואפילו ההנהגה הייתה חלילה בידי קל שבקלים עדיין חשובה היא בעיניו ממש כמו שהיא בידו של אביר שבאבירים, ועוד, שדוקא חכמי הדור שבראש ההנהגה, הם הראויים להנהיג דורנו יותר מאילו היו עימנו חכמי ומנהיגי הדורות הקודמים.

הבחירות בהיבט ההלכתי

ה. החיוב להאמין ב"הנהגת ההשגחה" שע"י החכמים

שאלה:

האם מותר לנטות מההנהגה כשנראה לנו שמנהיגי הדור מוטעים?

עוד היה מקום לעורר חשש אצל ההמון, וכפי שכבר נעשה ניסיון כזה וחדר ולו במעט אף אצל מקצת ת"ח שנפתו לדרך חשיבה זו, ולכן ראינו מן ההכרח לעמוד גם על בירור נושא יסודי זה. והוא, דלכאורה לפי הנראה לכמה פרשנים, מעיקרא זקני החכמים שעומדים בראש ההנהגה, אינם מעורים מספיק בנתונים שבשטח, אלא ממה שמספרים להם שלוחי דרבנן, ואותם שלוחי דרבנן, לפי הנראה לאותם פרשנים, אינם משתפים את זקני הדור בכל התמונה השלימה על כל פרטיה המהותיים, אלא פוטרם אותם בסיפור כללי של הדברים מידי

פעם, ומציגים בפניהם את ההחלטות והמסקנות, ומקבלים את אישורם, מבלי שיש בידם להיכנס לתמונה בכל היקפה, ולהביע דעה או לקבל החלטה בשונה ממה שיצא לשלוחי דרבנן. ונמצא שאין כאן באמת את דעתם של זקני הדור, אלא את החלטותיהם ומסקנותיהם של אותם שלוחי דרבנן, שבאים מכח נטיותיהם השונות.

ובאמת יש לידע שגם בזה אין כל חדש תחת השמש, וכבר גדולי האומה התייחסו והנחילו לנו גם בזה דרך סלולה, ואף כתבו לנו מפורשות היאך לנהוג במצבים שכאלו.

אתם - אפילו מוטעין, שוגגין, מזידין

ובמשלי (טז י) נאמר, "קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו", וכתב הגר"א בביאוריו שם וז"ל: הדיבור של המלך הוא כמו קסם, אף שמרמין אותו יקרה ה' דבר בפיו שיהא משפטו אמת, וזהו שבמשפט לא ימעל פיו. והענין, מאן מלכי רבנן, שפתותיהם כמו קסם, "אף שיטעו לפי השאלה מ"מ במשפט לא ימעל פיו", כלומר בהדין עצמו לא יטעו, כי בסוף יתגלה שלא כן היה המעשה כמ"ש בגיטין (עז:), עכ"ל.

את כל אשר תעשון, לפי הלשון היה ראוי לכתוב בכל אשר תעשון, וכדכתיב ביהושע (פ"א) בכל אשר תלך, אבל הכוונה דמיירי בעת הגלות והצרות רחמנא ליצלק, "ואז גם גדולי תורה נסכלים" (כביכול נוהגים שלא בחכמה, או שלא בידיעת הענין והבנתו על בוריו), וכדאיתא בגיטין (דף נו) גבי רבי יוחנן בן זכאי "משיב חכמים אחר ודעתם יסכל", "אבל מה שעושה עולה יפה להצילתו", "ולא שהוא משכיל לעשות כראוי", וכן בכל דור ודור בזמן הגלות. עכ"ל.

וכיו"ב כתב הגאון הנצי"ב בחיבורו העמק דבר עה"ת (דברים כט, ח בהשמטות) וז"ל:

ושורש הענין פתוח במסכת ראש השנה

אתם, שלש פעמים, ודרשנן, אתם "אפילו שוגגין", אתם "אפילו מזידין", אתם "אפילו מוטעין". בלשון הזה אמר לו, עקיבא נחמתני, נחמתני. ע"כ.

ופרש"י אפי' שוגגין, מאלהן, "כסבורין" שהוא ראוי להתעבר "וטועין". מוטעין, "על ידי עדי שקר". עכ"ל. תנו רבנן, כיון שראה אותו ר' גמליאל את ר' יהושע שעשה כציווי ובה"כ שלו, עמד מכסאו ונשקו על ראשו, אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי, רבי שלמדתני תורה ברבים, ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד. אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, קל וחומר קטנים לגדולים. דמתוך שהגדולים נשמעים לקטנים, נושאין קטנים קל וחומר בעצמן. ע"כ. (והבט ימין באות ד' וראה מה שעמדנו בס"ד בביאור סיום הדברים הללו, ע"ש).

ועל פי סוגיא זו, כתב רבנו הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יז) על הפסוק לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, בזה"ל: ימין ושמאל, אפילו אם אומר לך על ימין שהוא שמאל או על שמאל שהוא ימין (לשון רש"י). ועניינו, אפילו תחשוב בלבך "שהם טועים" והדבר "פשוט בעיניך" כאשר אתה יודע בין ימינך לשמאלך, "תעשה כמצותם", ואל תאמר איך אוכל היכלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, אבל תאמר: "כך צוה אותי האדון המצוה על המצות, שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר, ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו", וזה כענין רבי יהושע עם ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו (ר"ה כה.), עכ"ל.

(כה.) הנ"ל, דהכי איתא התם, הלך ומצאו רבי עקיבא את רבי יהושע שהיה מיצר, על שאמר לו רבן גמליאל לבא אצלו ביה"כ שחל לפי חשבוננו, אמר לו ר' עקיבא לרבי יהושע, (להניח דעתו שרשאי לילך אליו ע"פ הוראתו), יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, אף שאתה סבור שהיא טעות מוחלטת, מ"מ גם אתה תוכל לעשות כדבריו. שנאמר, אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם, בין בזמן בין שלא בזמן, (כלו' אפילו נקבעו ע"פ טעות), אין לי מועדות אלא אלו. בא לו ר' יהושע אצל רבי דוסא בן הורכניס שסבר כמותו באותו הדין, אמר לו רבי דוסא, אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל (ולפקפק שלדעתנו בודאי יש כאן טעות), צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים, אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. נטל ר' יהושע מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו (של עצמו). עמד רבן גמליאל ונשקו לרבי יהושע על ראשו, אמר לו רבן גמליאל לרבי יהושע בוא בשלום רבי ותלמידי! רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי.

ובגמ' (שם), תניא הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר, אמר לו, רבי, מפני מה אתה מיצר, אמר לו, עקיבא, ראוי לו שיפול למטה שנים עשר חדש ואל יגזור עליו גזירה זו. אמר לו רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני, אמר לו אמור, אמר לו הרי הוא אומר בפסוק, אתם, אתם,

הבחירות בהיבט ההלכתי

עכ"ל. ושכך הם דברי הרשב"א בתשובה ח"ו (סי' רנד) בתוקף הצווי לקבל מן הזקנים, שכתב, וחכמי ישראל הם "כאביהם של ישראל וחייב לשמוע להם", וגדולה מזו אמרו, שב"ד מתניין לעקור ד"ת, וסמכו על מה שאמרה תורה 'אשר יורוך', וכ"ש למגדר מילתא. עכ"ל. וכך מתפרשים גם דברי הרמב"ם (פ"א מהל' ממרים ה"ד-ה), והטור ומרן הש"ע (חו"מ סי' ב), וסיימו שם בדברי הרי"ף, שדוקא גדול הדור, או טובי העיר שהמחוס ב"ד עליהם. וכתב ע"ז הרמ"א בהגה, וכן נוהגין בכל מקום, שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול, מכין, ועונשין, והפקרן הפקר, כפי המנהג. ע"כ.

ובעיקר החשש האמיתי שיכול להיות בטעות בהלכה אצל מי שנתקבל ונתמנה למשיב הלכה בדור, אם מחמת טעות בהבנת השאלה או חיסרון בהבחנת הענין על בוריו, הנה נכדו של הגאון חתם סופר כתב בשמו בספר חוט המשולש (בנד"מ עמ' קז) וז"ל: ופעם שאלו אבא מאוה"ג זצ"ל (הכתב סופר שאל את אביו החתם סופר), אבי, האיך אתה מרהיב בנפשך עוז להורות חצים למרחוק ולהשיב לשואלים דבר ה' מיד בבוא השאלה לידך, אפילו בחמורות, ולא תתיירא שבחיפזון תחטיא המטרה. והשיב לו, ידעתי בני ידעתי כי לא דבר קטן הוא, ושמעתתא בעי צלותא. אבל דע בני, "בכל דור ודור העמיד ה' איש על העדה אשר יצא לפניו, להאיר להם הדרך להשיב על שאלותיהם ולהתיר ספיקות שלהם", ויען כי רובם ככולם שואלים דבר ה' מפי, נראה בעליל כי מן השמים מסכימים על זה, וב"ה למדתי ככל הצורך, וכוונתי בלתי לה' לבדו ולא זולת, "על כן אינני חושד לקב"ה שיכשילני ח"ו, ובוודאי יסכים להוראתי", "ואם הראיה לפעמים אינו

ומכאן הוציא לנו תלמידו המובהק בספר החינוך יסודות נפלאים, בחשיבות הכ"כ עלינו של צביון הנהגת העם ע"י חכמי ישראל, "ואפילו על חשבון טעויות". וכלשונו הטהור שכתב (מצוה תצו): על כן אלקינו שהוא אדון כל החכמות, השלים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת, שצונו וכו', ובכל דור ודור גם כן שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתנו מים מספריהם, ויגעו כמה יגיעות בימים ובלילות להבין עומק מיליהם ופליאות דעותיהם. ועם ההסכמה הזאת נכוין אל דרך האמת בידיעת התורה, וזולת זה, אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלח לכל. ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה (כאן בספרי), לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר "שאפילו יהיו הם טועים" בדבר אחד מן הדברים, אין ראוי לנו לחלוק עליהם, "אבל נעשה כטעותם", "וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד", ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, שבזה יהיה חורבן הדת, וחלוק לב העם, והפסד האומה לגמרי. עכ"ל. וכן ביאר בזה קודם לכן (מצוה תצה), עד שסיים על זה, ש"העובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור, מבטל עשה זה וענשו גדול מאד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת". ע"כ.

וכבר נתבאר לעיל (אות ב) בשם הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ (שורש א) שכתב, והטעם בזה ברור וכו', שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט, אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, "שהיא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל".

אמת מ"מ הדין אמת הוא". עכ"ל.

ומן הצורך להזכיר ממה שהובא בספר הבהיר ענף עץ אבות (עמ' קלד), בתוך המעשה המבהיל והנורא עם הרבנים בעלי דפוס סלאוויטה, וז"ל: אך רבי משה ובניו, "בראותם שיש רבנים שעמדו לימינם", שגו ושמעו לעצת אנשים בלתי מהוגנים, "ופירסמו ברבים שאין לסמוך על ההיתר של רבי עקיבא איגר למדפיסי ווילנא", "כי הוא כבר זקן בא בימים וכל מעשיו על פי רצון בנו הגאון רבי שלמה איגר", דברים אלו הרתיחו מאד את הגאון רבי עקיבא איגר והוציאוהו מגדר ענותנותו, והביע דעתו הברורה במכתב (מיום ד' טבת תקצ"ו) וז"ל: "מאד הומה לבי על העזות והחוצפה" של מדפיסי סלאוויטא, "ודבריהם דברי נאצה הם", לא בלבד על בני הגאון נר"ו שהטה את לבבי, "אלא גם עלי, שיכולים לפתות אותי לפסוק שלא כדין" וכו', "ומה הם רוצים ללכת בחזקה, אינני מוחל להם כלל וכלל", "כי על בזיון התורה אי אפשר למחול". הק' עקיבא בהרב משה גינז ז"ל. ואז עמד מול היכל הקודש, ואמר מתוך צער ועגמת נפש, רבונו של עולם, תורתך אני לומד, ועל פי תורתך אני פוסק, אפילו אם אני מוחל על כבודי, על כבוד תורתך אתה לא תמחול! והוי כשגגה שיוצאת מלפני השליט. ע"כ. (וראה שם כל המעשה, ומה שאירע עימם רחמנא ליצלן, וגם לבסוף קיבלו עליהם את הדין בתשובה שלימה ובחרטה, ע"ש.)

וכיוצא בזה ממש כתב הגאון בעל החפץ חיים ב"מכתב גלוי" (מחודש טבת תרפ"ט, הובא ב"לקט מכתבים ומאמרים" סי' מו), אחר שהוציא מחאה כנגד כאלו שקמו לפקפק בהנהגה של חכמי העדה, ואז היו

כאלו שערערו על דברי המחאה וכאילו חיפו על הח"ח שבודאי לא נכתב מדעתו השלימה של החפץ חיים, וע"ז הוציא שוב הח"ח גילוי דעת בזה"ל: מכתב גלוי. שמעתי כי בהעתון מאמענט נדפס מאמר מכותב אחד, שמתפלא עלי איך לא נזהרתי במכתב מחאתי בדבר הרבנות בוילנא (כנגד מי שפקפק בצביונה), באיסור לשון הרע ומחלוקת והלבנת פנים, אשר הנני בעזרת ה' עוסק בזה כל ימי חיי, ואשר גם עתה בודאי נזהרתי בזה. "גם הוציא מזה משפט שקר ומעוקל כי לא מדעתי נעשה זאת ובהשפעת אחרים עלי נעשה", על כן הנני מודיע בזה בשער בת רבים, שבמקום הריסת וחורבן הדת, נעשה כל זה כהלכה, כאשר בארתי במחאתי, מצוה רבה וחובה גדולה לעשות כל מה שביכולת לתקן הדבר, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ואין בזה שום חשש איסור. ופליאה לי על כל גדולי ישראל המחשים בזה, ואינם יוצאים במחאה גלויה. ובדרך כלל אודיע, כי כל הענינים היוצאים מתחת ידי בחתימתי, נעשים תמיד על ידי עצמי מדבר גדול עד דבר קטן, ויש לסמוך עליהם בע"ה. "ומאד מאד מתרעם אנכי על אשר בודים ומחפים עלי דברים, אשר בשקר יסודם", "כדי לבלבל דעת השומעים לדברי", ומבקש אני מכל העתונים שידיפסו את מחאתי הראשונה ומכתבי זה. דברי המיצר בצרת המוני ישראל ומצפה לישועת ד' במהרה, ויתרומם קרן התורה הק', ישראל מאיר הכהן מראדין. ע"כ.

הראנו לדעת היאך התרעמו והקפידו חכמי ישראל על שייחסו להוראותיהם והנהגתם כלפי הכלל כאילו הושפעו ע"י הסובבים אותם או שהוטעו וכדומה. ואתה דע לך.

הבחירות בהיבט ההלכתי

ובנותן טעם להביא מה שביאר רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער ג אות ה), בסיבת חומרת העובר על דברי חכמים, וז"ל: ועתה הלא לך לדעת, מפני מה העובר על דברי חכמים חייב מיתה יותר מן העובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה. וזה פשר הדבר: **כי העובר על דברי חכמים**, (הסיבה לכך) אשר מלאו לבו לעשות כן, **"כי תקל מצותם בעיניו"**, לא מהתגבר יצרו עליו, אבל כי תכהינה עיניו מראות אור דבריהם "ולא יהלך לנוגה האמונה", "ולא משך בעול גזרתה (של האמונת חכמים)", ולא יטרח לקיים מאמרו (של חכמי ישראל, שטוען) כי לא נכתב בספר התורה. ולא נהג כדרך (כלומר ואינו דומה לאדם) העובר על דברי התורה, אשר נפשו מרה לו ונקוט בפניו, ויירא וייצר לו כי ישיאהו יצרו לחטוא, (משא"כ העובר על דברי חכמים שלא משך בעול גזרת האמונה בהנהגתם ולכן נקלה מצוותם בעיניו וסבור שאין בידו עוון והולך שאנן בלי מורא וצער חרטה), על כן משפט מות יהיה לאיש **כי הפיל דבר אחד מכל דבריהם הטובים (של החכמים)**, והוא כאומר: **ננתקה את מוסרותימו!** ודומה למה שכתוב **בענין זקן הממרה את פי החכמים (דברים יז, יב): "והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו'". עכל"ק.**

ונחתום הענין בכלל מהותי ביותר בגדר "אמונת חכמים" שכתב לבאר בספר באר אברהם לאדמו"ר מסלונים זצוק"ל (קונטרס כללי אמונת חכמים כללים ב-ג). ואף שכבר עיקרו נרמז ונזכר בין דברי רבותינו הנ"ל, אבל כאן בא הדבר בהדגשה,

ולכן חשוב מאוד להביא דבריו. וז"ל: **"אין צריך להאמין אשר רבו זוכה למדרגות גדולות"**, **"כי בזה אין בא אליו תועלת, וגם יפול הנופל ממנו"**, ורק על דרך מאמר חז"ל (קהלת רבה יב יב), **השומע מפי אחד יהיה בעיניו כשומע מפי זקן, ולא עוד כמפי שבעים זקנים, ולא עוד כשומע מפי משה, "ולא עוד כשומע מפי הקב"ה"**. [וביאר בזה וז"ל: והכוונה בזה, כי חיות ופנימיות התורה היא לעולם נשפע בכל יום ויום ושעה ורגע לתוך פנימיות כלל כנסת ישראל, ורק להכליל אי אפשר להם לקבל, כי השפע יורד להנשמה כללית הנקראת כנסת ישראל, "ומהכלל נמשך להראשי דורות אשר הם נקראים ראשי העדה", כי חסד השי"ת מעולם ועד עולם על יראיו, וכבוד ה' חופף עליהם להעניק אליהם הברכה רוחנית, והשפע אלקות אשר מחדש בטובו תמיד בהליכות עולם העבודה פנימית, כמאמר הכתוב "הגה מפיו יצא" (איוב לז ג), וכתוב (משלי ג י) "כי ה' יתן מפיו חכמה ותבונה". כי פנימיות התורה היא מקור שאין לו סוף, ונובע ממנה מים חיים לפי השנה, והעת, והדור, והראש אשר הוקם על, וכל אנשיו, וכפי כל אתערותא דלתתא, וכפי רצון נדיבה מאת השי"ת עליו ועליהם, כמאמר הכתוב (שמות לג יט) "וחננתי את אשר אחון". מכאן ידע איש לבב והמבין דעת, אשר הנפרד הרי זה כפורש משורש החיים אלו, שהוא החיים הנובע מהמקור, ואם שהוא עובד השם וכו', אינו זוכה לאור שפע הנתחדש מהשי"ת המחדש בטובו בכל יום, אשר הוא שפע אור הדביקות מן השי"ת לעמו, והדבקות הזו היא שורש האמונה, ושפע אלקי, כמאמר הכתוב (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם, ר"ל התייחדות אלקות עליכם וכו'. ונמצא שהאדם המתרחק מראשי הדור הנ"ל, הרי זה כנמנע ח"ו, אם לא שמאמין מאד ונכנע בלבבו ומתקשר אליהם באהבת הלב, והוא בעיניו כמו סוס לרוץ כמרכבתם כמו דאיתא בזה"ק, אז הרי זה מקבל עכ"פ על דרך הכללות וכו'.] עכ"ל.

חלק ב

הרי לנו עד כאן, דברים ברורים מרבותינו, שחלילה לנו לחוש כלל לטעות מצד החכמים שנמנו ונתיעדו למנהיגי הדור וראשי אלפי ישראל, אף אם באמת יהיו סבורים דבר שאינו נכון במציאות, וינהיגו ויורו ע"פ הבנה זו

וזאת כי אין אמונתנו חלילה בחכם בעצמו, כי אם בהשם יתברך, שמלווה את עמו שנשען עליו, ע"י החכמים והמנהיגים שהעמיד להם

וחלילה לנו לחשוד חלילה וחס להקב"ה בשלימות הנהגתו את עמו ע"י שלוחיו, אדרבא יש לנו לשוב ולזכור ולשנן לעצמנו, שזו היא עיקר אמונת חכמים, שהיא היא האמונה הטהורה בהנהגה העליונה שמכוונת ומוליכה ומנהיגה את עם ה', ע"י מי שבחרה בעצמה להציג ולייעד בפני העם כמנהיגי הדור שלוחי דרחמנא

הבחירות בהיבט ההלכתי

המורם מכל האמור

המורם מכל האמור

נמצינו למדים במסקנת הדברים להלכה ולמעשה, שכל איש ישראל, מחוייב לילך אחר חכמי הדור ומנהיגיו.

ובאופן פרטני יותר, מכיון שכלל האומה כיום, מחולק באופן כללי לשלושה חוגים מרכזיים, ספרדים, ליטאים, וחסידיים, ולכל חוג יש את "כלל" הרבנים שלהם (בבחינת ז' טובי העיר שהמחוס ב"ד עליהם, והרי הם כבה"ד הגדול), לכן אף בהמצא כמה רבנים מחוג מסויים, שנוטים מדרך ההנהגה האחידה והמגובשת של כלל רבני אותו החוג, ועושים דרך לעצמם, אין לעוד בדרך, ושלא להלך בנתיבתם, שדרך זו אינה רצויה לפני הי"ת, וההולך בדרך זו הוא מבטל מצות עשה, וענשו גדול מאד. מפני שדרך כזו מביאה לחילוק לב העם, וחרבן הדת, והפסד האומה לגמרי חלילה וחס. (כלשוננו הטהור של ספר החינוך הנ"ל).

ומחוייב כל איש ישראל להלך לנוגה האמונה בהשגחה העליונה, שמלווה ומנהיגה אותנו ע"י כלל החכמים עיני העדה, ולמשוך בעול גזרתה של האמונת חכמים, בהישמע דוקא לדרך ההנהגה האחידה, שהיא מגובשת ומונהגת ע"פ כלל רבני אותו החוג שהוא נמנה עליו, ואפילו היה חשש שהם טועים בדרך שראו להנהיג. שטוב לנו לסבול טעות אחד ובכך יהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד. וזהו רצונו יתברך ויתעלה. לפי שהוא העמוד החזק שהתורה נשענת בו, כפי שידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת. (כלשון רבנו יונה והחינוך).

הצב"י שמעון ללוש ס"ט

הבחירות בהיבט ההלכתי

נקודה למחשבה

נקודה למחשבה

ובעיקר הדבר כיצד יתכן שבמקרים לא מעטים נראה בעינינו אחרת ממה שרואים חכמי ישראל להורות בדרך ההנהגה, ואנו כמו בטוחים שהם לא נכנסו להתבונן בענין לעומק ולאשורו, הנה מצאתי את שאהבה נפשי בספר הבהיר טללי חיים על התורה (ספר דברים עמ' שפד), שבהקבלתו לפרשיות ראה ועקב, עמד לבאר סוד היחסיות בין הראיה והשמיעה ע"פ הפנימיות ולפי הנגלה, לאורך ולרוחב, מפי ספרים וסופרים כדרכו בקודש, וביאר קודם לכן בקצירת האומ'ר וז"ל: שהנבואה מושרשת בסוד השמיעה ושייך לבחי' הבינה, ואילו התורה בחי' ראייה ומושרשת בסוד החכמה. והראיה והשמיעה, התורה והתפילה, החכמה והבינה, התורה והנבואה, הן כולן תרין רעין דלא מתפרשין. אי אפשר להפריד בין התורה לתפילה וא"א להפריד בין הראיה לשמיעה, היינו בין הלימוד ובין ההשבה אל הלב. מי שיעבוד רק בשכלו ללא הלב עלול להתייבש, עבודת ה' שלו עלולה להפוך למצות אנשים מלומדה, ולבו לא יהיה ער וחי באהבת ה' ויראתו. לעומת זאת אדם שלא ישקיע בלימוד השכלי, בכח הראיה, וימקד עצמו רק בעבודת הלב, הנה הלב מתנווד, עולה ויורד, הוא איננו יודע להבחין נכונה מהי אמת ומהו שקר, ולכן הוא עלול להטות את האדם לדרכים לא טובות. כמו כן, הלב אינו רואה ראייה מרחבית, אלא פרטית ונקודתית, ובהעדר הראיה המרחבית, יטעה האדם בשיקול דעתו. שכן רק בסקירת הדרך בכללותה, יוכל להעריך אל נכון כל פרט וכל צעד, כי היחס הנכון לכל פרט נאמד ע"פ משקלו וחשיבותו ביחס לכלל. במובן מסויים היחס בין שמיעה וראיה הוא גם היחס בין הצדיק והחכם, כי הצדיק הוא בעל הלב, והחכם בעל השכל ודעת התורה, וצריך האדם להיות צדיק ותלמיד חכם, שיהיה עובד ה' בשלימות גמורה, במוחו ובלבבו, שיהיו שניהם משכן לא־להותו יתברך שמו, בקדושה ובטהרה. עכ"ל. ומדבריו יש להבין לנ"ד.

כלומר פעמים רבות אנו כיחידים רואים ובוחנו או מבקרים את הנושא כפי מה שהוא בגישה הפשוטה והטבעית שלו, וזה נכון מצידנו, וכך אנו מוצאים לצדיקי אמת שמזהים כמונו את ה'בעיה' וכואבים באמת את אותו ענין. אלא שחכמי ישראל העומדים בראש ההנהגה, נראה מהנהגותיהם בכלל והתיחסותם לאותם נושאים בפרט, כאילו אינם עומדים באותה עמדה שלנו, והדברים כואבים בקרבנו. אבל האמת היא שחכמי ישראל שאחריות הנהגת הכלל על שכמם, מביטים מזוית ראייה כללית ונרחבת הרבה יותר, ולוקחים בחשבון שיקולים נוספים שיש בהם משום רגישות צביון הכלל, ואחריות כלל רבדי הציבור.

ולכן פעמים רבות יראה לנו שלא יחסו חשיבות מספקת לערכים שבולטים בעינינו באותם נושאים, בזמן שהם ודאי רואים חשיבות זו, אבל לנגד עיניהם קיימת אחריות הרבה יותר כבדה ומקיפה שמכרעת את הכף להחלטה אחרת, מתוך חכמת התורה, ניסיון החיים, ורוח ה' המפעמת בקרבם להנחותם הדרך יורו את עמו באהבה וברוב חיבה.

הבחירות בהיבט ההלכתי

וזה מלבד שבדרך כלל מבחינה טכנית היכולת לקבל את הנתונים היותר מלאים והיותר מדויקים היא בידיהם, לבקש ולדרוש מהגורמים הפנימיים את התמונה בהיקפה, ואת חוות דעתם המקצועית של העוסקים בתחומים ובשטח. כך שמסתמא פעמים רבות נקודת המבט של היחידים לקויה למדי ביחס לידיעה המקיפה והשלימה יותר שיש ביד חכמי העדה שעומדים בהנהגה. ואתה דע לך.

זאת ועוד ישנם עוד גישות מצויות שמביאות את היחידים פעמים רבות להבנות אחרות מדעת התורה של החכמים מנהיגי העדה, וכמה מהם מבוארות יפה יפה ובקיצור נמרץ בספר המיוחד עלי שור ח"ב.

ובניהם (בעמוד קמ"ז) מבוארת הגישה ה'אידיאולוגית', בה "כל חוג הרוצה להשיג איזון מטרה, דוגל במצע אידיאולוגי (מהלך הגיוני), המבאר ומנמק למה דוקא מטרה זו היא כה חיונית שצריכים לעשות כל מאמץ כדי להשיגה". ומבאר ש"כמעט לא שכיח שבגיבוש האידיאולוגיה לא תשתתפנה גם נגיעות אישיות". (ובכללם הנקודות החמורות בעיניהם שעוררו אותם לפרוץ דרך לעצמם, והקושי להתבונן בנקיות בתמונה ההיקפית והאחריות שמנסים לבאר להם, וכ"ש הקושי להודות שאכן טעו, ולחזור לתמוך.) וש"בביצוע למעשה כמעט אי אפשר להכיר את האידיאל שהיה מונח ביסודה". ולכן כתב שם לעניינו שדרך זו רחוקה מאוד מ"להתחקות על האמת בעומק הלב", ע"ש. (וע"ע שם עמ' קמ"ד שמבאר גם את הגישה של "השקפות", ש"מושג זה הוא נטע זר שצמח על אדמת גרמניה, ושאינן מקום להשקפת עולם בתחומה של תורה, לסמוך על הכרתו ולחשות שהיא אמיתית ומחייבת", והגישה אל העולם ותופעותיו "עלינו לשאוב מההלכה, מסוד חכמים ונבונים ומלמד דעת מבינים", ע"ש ביתר ביאור.)

ולעניינינו שאנו עוסקים ביחס הנכון של בני התורה בתחום הפוליטיקה, הנה על אף ש"כל המפלגות הפוליטיות עוברות תהליך עלוב זה (של החשיבה האידיאולוגית), לרבות מפלגות דתיות" (כלשונו שם), מ"מ עבורנו בני התורה, לא הגישות הללו הם שאמורים להעלות או להוריד בשיקול הדעת והחשיבה והבחירה שלנו כלל ועיקר, כי זה רק מלחמת כוחות מי יותר חזק בניצוח של טענות, ומי יותר יצירתי ובעל כושר שיכנוע והסברה לאידיאולוגיה שלו.

אבל מה שכן אמור להיות הדבר שמכריע אצלנו, זוהי "דעת התורה", והיא "דעת כלל החכמים של ההנהגה האחידה" בחוג הציבורי שעליו אנו נימנים.

ולא בגלל שהבנתי את טעמם ונימוקם ואני חושב שהם יותר צודקים, שזה בכלל לא מעלה ומוריד אצלי אם הבנתי אותם או לא, (אף שאשמח לנסות להבין אותם בשביל שימושה של

נקודה למחשבה

תורה, וגם אזכור בכל אופן שיכול להיות צדדים אחרים של ת"ח אחרים, שאולי אפילו ההגיון שלי יכול להיות מסכים איתם יותר מצד השיקול הנקודתי או העובדתי)

אלא מחמת הסייעתא דשמיא שהי"ת שומר ומשגיח על צאן מרעיתו, מתוך הבטחה נצחית שלעולם הי"ת לא ישאיר את הנהגת חכמי התורה הקדושה ביד ה'מקרה', ולפיכך מאחר שחכמינו העומדים בראשנו עושים את המוטל עליהם בהנהגת הדור לפי ראות עיניהם, ומכריעים ומנהיגים ומורים לנו את הדרך כפי הרוח אשר נחה עליהם מאת ה' מן השמים, מעתה אנחנו רגועים בשלוות נפש וביטחון מוחלט על אבינו מלכנו אלקנו בעל היכולת ובעל הכוחות כולם.

אמור מעתה, שמה שקובע ומכריע באופן חד וחלק וללא כל עירעור ופיקפוק, הוא אך ורק מה "כלל" החכמים שבהנהגה האחידה של החוג שלי אומרים לעשות למעשה בפועל, ותו לא מיד. שבוזה אנו מקיימים מצות עשה מן התורה לסור למשמעתם, ויש לנו חלק ושותפות מלאה בחיזוק וביסוס וביצור צביון האומה הקדושה בטוהר אמונתה, האדרת כבודה של התורה וחכמיה לעיני העמים ובתוכנו אנו, והעצמת האמונה הטהורה וכבוד שמים בעולם.